

MŰRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi Iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

EGY SZABADALOM LEVÉL II. Rákóczy Ferencztől.

Közi: Doby Antal.

os Franciscus II. Dei gratia Sacri Romani Imperij et Transylvaniae Princeps Rákóczy, Partium Regni Hungariae Dominus, Sicularum Comes, et Pater Patriae Pro Libertate Confederati Regni Hungariae Statuum, nec non Munkácsiensis et Makoviczaensis Dux, Perpetuus Comes de Sáros, Dominus Haereditarius in Sáros-Patak, Tokaj, Regecz, Ecsed, Somlyó, Lednicze, Szerencs, Ónod etc.

Adjuk tudtára mindeneknek, a kiknek illik: Hogy Mi a Mindenható Szent Istennek csudálatos munkálkodásai által ez hajdani dicsőséges magyar nemzetnek porig letapodtatott szabadságának s gyászban öltözött méltóságának felállítására fejedelmi szivünket felindítván s annak árva ügyét karjainkra sok vizsgálódási között felvállalván, jóllehet azon istenes szándékunknak előmozdításában mások is hazafiúságokat és hűséget hozánk megmutatták, mindazonáltal édes hazánkban való béjvetelünktől fogvást nemes Szatmár vármegyében lévő tarpai jobbágyink és lakosok elsőik valának, a kik mellettünk és hazájok mellett fegyvert kötvén s életeket felszentelvén, minden veszedelmekre jó szívet mellénk adták önnömagokat; mely hűséges és dicséretes cselekedeteket s hozánk úgy mint urokhoz mutatott állandóságokat nem akarván béhant szemmel nézni, annyival is inkább, hogy ekkorág is azon jó magyar-

ságoknak és hűségeknek gyümölcset édes nemzetünknek megesküdt ellenségei ellen sebek nyerésével, raboskodással s életek végzésével részszerint némelyek mutatják közülök, és azután is nagyobb mértékben elkövetni tapasztalhatóképpen magokat s maradékokat szabad akaratjokból lekötötték, a következő privilegiummal és szabadsággal azon helységet másoknak példájára megjutalmazni és ingyen való kegyelmességünkből örökösön megajándékozni akartuk.

Elsőben is. Minden paraszti szolgálatok s jobbágyi köteleességtől tarpai egész mind mostani, mind jövődöbéli lakosok felszabadítatnak örökösön és más szabad helységekben lakó vitélő rendekhez hasonlóká tételnek.

Másodszor. Vámot s harminczadot az ország határiban kereskedvén fel s alá járván, soha adni nem tartoznak.

Harmadszor. Határookban minden terméstől kilenczed és tized, valamitől szokott járni, elengedtetik, úgy mindazonáltal, hogy emberek által beszédettvén, közhelyre hordattassék öszve és fordittassék közönséges szükségekre.

Negyedszer. A korcsoma a városé leszen ilyen formán, hogy a vásárok alkalmatosságával magunk számára folyjon, azon kívül végig a városé, de két hónapig a kapitányoké, ha többet engednek a kapitányoknak, szabadságokban álljon.

Ötödös r. Az országos vásárok fognak alkalmaztatni a beregszásziakhoz és szatmáriakhoz, hogy a kereskedők alkalmatosan reáérkezhessenek, kiknek napjai fel fognak tételni az arról kiadandó privilegiumban.

Ha t o d s z o r. Valaki magunk jószágiból és dominiuminkból ezen lakósok közé beiratja egyszer magát, onnan többször a jobbágyi szolgálatra nem fog erőltetni.

H e t e d s z e r. Független leszen magunktól, utánunk, a kit elejekben fogunk állíttatni, de legkiváltképpen a munkácsi kapitánytól, és ha a szükség úgy hozza magával, mástól is, kiben a mi és maradékink rendelésihez alkalmaztatni tartoznak magokat.

N y o l c z a d s z o r. Hozzánk és hazánkhöz kiváltképpen való hűség és engedelmesség tőlök megkivántatik mind most, mind jövőendőben magoktól és maradékjoktól privilegiumoknak elvesztése alatt.

K i l e n c z e d s z e r. Jus gladii azaz gonosztevőknek büntetése nem tiltatik tőlök, sőt kiváltképpen való privilegium által valamint az országos vásárok iránt megengedtetik, úgy mindazonáltal, hogy vissza vele ne éljenek, sőt minden dolog küldettségük újabb megvizsgálás kedvéért munkácsi kapitányunk eleiben, és ha ott sem szakadhatna vége, előnkbe hozattassék és végképpen decidualtassék, mindenekben pedig ítéletek mostanában publikált hadi articulusok, törvények és edictumok szerént, ha valamely difficultas taláztatik s támad, általunk meg fog magyaráztatni és decidualtatni; a bíróság megvételiben egyik része legyen a munkácsi kapitányé, másik a tarpai kapitányé, harmadik a tanácsé.

T i z e d s z e r. El nem hallgathatjuk, sőt most is friss emlékezetben tartjuk néhai Esze Thamás ezredes kapitány hívünk hűségét ezen köz munkánknak elkezdésében és a privilegium kiadásának fundamentomát; kire nézve Esze familia részére mindaddig, miglen arra alkalmas személy azon nemzetiségben taláztatik, a kapitányság adatik ugyanazon familiának külön diplomája erejével; most pedig nemzetes és vitézlő Esze János hívünk fogja éltig viselni; hogy pedig egészen kihalna azon nemzetség, a kit magok között alkalmasnak találnak, hármat nevezzenek, kik közül melyiket fogjuk parancsolni mi vagy maradékink akaratjából s megerősítéséből, holott pedig Esze nemzetségből vagy ifju vagy alkalmatlan voltára nézve arra való személy nem találkoznék, ideig való elviselésére azon tisztnek hármat válasszanak és magunk-

nak vagy munkácsi kapitányunknak írásban küldjék, a kit parancsolni fogunk, azt helyeztessék azon tisztben.

T i z e n e g y e d s z e r. Hogy pedig feljül említett tarpai lakósok közül valaki ezen kegyelmességünkkel és fegyverviselőkné kiadott vagy kiadni szokott szép szabadságával visszaélni s feljül irt privilegiumhoz magát alkalmaztatni nem akarná, sőt más lakós tarpain gyalázatos magaviseelésével böstelenséget és botránkozást vagy engedetlenségével valamely zenebonát köztők indíttatni kívánna, azonnal üzettség ki a város határiból és más jószáginkban elébbeni jobbágy-ságra menni tartozzék s kényszerítették s helyében pedig más érdemes ember akármely jószágunkból helyeztessék.

T i z e n k e t t ő d s z o r. A privilegiumnak kihirdetése alkalmatosságával határok renováltassék és minden dolog rendbe hozattassék s valóságos relatió a kiküldendő hiveink által mindenekről tétettség, a mely határ pedig mostani alkalmatossággal kimutattatik, azzal elégedjenek meg s másét el ne foglalják. Mely kegyelmességünkért ők is tartozni fognak

E l s ő b e n. Mostani állapotjukhoz képest háromszáz jó fegyveres személyeket szüntelenül tartani szolgálatunkban akar mezőben, kiknek leszen fizetések, mundurjok és élések rendszerint, de minden esztendőben két hónapot fizetés nélkül szolgálni fognak, otthon pedig vagy Munkácson avagy Ecsedben lévén, quartélyt ne kívánjanak, hanem magok tartoznak magokat tartani, kivévén, ha hazájokon vagy praesidiumokon kívül lesznek, akkor rendelés tétetik quartélyok iránt, a magok praesidiumokban való élések úgy értetik, hogy csak a békességnek elvégezése után kezdődik el, de mostani hadakozásnak idején ingyen fognak intensusáltatni, a kik szolgálatban lesznek, az husok pedig azután is ki fog járni, hanem csak a gabonát beadják a commissariatusságra, mivel onnan leszen élések, hogy pedig ezen szabadsággal a maradékjok is bátorosan élhessen és állandóképpen megmaradhasson, szükséges

M á s o d s z o r. Hogy minden lakós a maga fiait tizenkét esztendőkorokban akár munkácsi, akár ecsedi praesidiumokban vagy

az hová kegyelmesen parancsolni fogjuk, beadja, a kik akár mezőben, akár praesidiumban három esztendeig fegyverviselő szolgálatot tanulni és tenni tartozzanak, az három esztendőt eltöltvén, szabadságban léssen megházasulni és letelepedvén Tarpán, azon szabadsággal mint más fegyverviselők élni, kire léssen szorgalmatos gondja a kapitánynak, nem is fogják megengedni másként letelepedéseket és azon szabadsággal való éléseket.

Harmadszor. Hogy pedig különbség legyen közöttök és a szabadság nélkül élők, a más paraszti rend között, minden lakós jó fegyvert, veres köntöst tartani köteles léssen a végre, a mikor hozzánk valamely nevezetes követség jön avagy országos szükség személy szerint való jelentéseket fogja kívánni, tisztességesen s fegyveresen megjelenhesse nek, sőt sem követjeknek, sem más rendű, de ott lakós embereknek, a ki az községtől hozzánk küldtetik, veres liberia vagy köntös és fegyver nélkül jönni udvarunkhoz ne legyen szabad, másként bé nem bocsáttatik.

Negyedszer. Mustrájok az otthon lakosóknak minden esztendőben egyszer legyen, a kik pedig szolgálatban léssnek, azoknak annyiszor, a mennyiszor fogjuk parancsolni mi avagy arra rendelt tiszteink, a mustralis lystájok pedig az otthon valóknak küldtetessék meg munkácsi kapitányunknak. Az esztendős mustra alkalmatosságával hozzánk és maradékinkhoz való köteleességtől viseltetvén, tartozik minden gazda a maga fiát tizenkét esztendősen feljül szolgálatunkra kötelezni és hitét vele letéetni, a nevét a város könyvében beiratni, a ki is elérvén a tizenhét esztendőt, feljül irt mód szerint az hadi szolgálatot folytatni tartozik és az által azon privilegiummal is élni fog.

Ötödször. Zászlójakat és dobjakat az első mustra után kegyelmesen kiadatjuk, külön pecsétjeket is, a kivel nem a kapitány maga, hanem a község fog élni.

Hatodszor. Ha Isten engedelmeiből meg fogszaporodni az helység, ne szabják magokat az háromszáz fegyveres személyekhez, hanem alkalmaztassák magokat kegyelmes rendelésünkhöz, a miként akkori állapotjukhoz képest nekünk vagy maradékinknak fog tetszeni.

Hetedszer. Hogy pedig más szomszéd

faluktól lakó helyek is megkülönböztessék, a mint kimérettetik, tartoznak az szerént erő-sittetni az helységeket, árokkal környülvenni és hegyes karókkal becsinálni, két sorompós kaput tartván, a kin szüntelenül az helységből álló strásák fenn legyenek.

Nyolczadszor. Kivánván csendesség és békesség lakást azon város lakosinak szerezni és minden pör s patvartól őket megmenteni, nem akarjuk, hogy más uri vagy nemesi rendek jobbágyit magok közé bevegyék, kikből ne legyen okok a viszálkodásra, a nemesi rendeknek költségök, fáradságok szaporítására, hanem csupán csak a feljül irt hatodik articulushoz tartván magokat, annak értelme szerént magunk örökös embereit bizvást befogadhatjuk, sőt ha valaki oda nemesi jobbágyok közül lakójul adná magát, munkácsi kapitány parancsolatjára kiadni kötelesek léssnek, minden renden lévő lakós eleiben állított tiszteink, mintha táborban volna, engedelmeskedni tartozik, úgy mint tizedeseinek, strázsamesterinek és következőképpen a mely rendtartás most állittatik fel a privilegiumnak kihirdetése alkalmatosságával, azon rend tartattassék meg azután is; hogy ha pedig a közrend a tisztek által az haza szolgálatján kívül maga munkájára kényszerítettnek, az oda való kapitánynak jelentsék meg az olyan megsértődött felek, ki ha meg nem orvosolná, munkácsi kapitányunkat keressék meg és ha az sem segít még magunkat találjanak meg, példás büntetése léssen mindeneknek, az illetén dolog hírünk s akaratumk ellen lévén. Mivel pedig az ország közönséges terheviseletől nem immunitáltathatnak a lakosok, azért abból ki sem vonhatják magokat, hanem igazság szerént a mi reájuk esik, a munkácsi profuntházban vigyék be, quietáltatván magokat, defalcaltatik a vármegyének, másként a vármegye tisztei nem disponálnak nekik és függések nem léssen tőlök, hanem olyan rendben tartozzanak a közönséges terhnek contributiójában, mint a jászok, kunok és több hajdu városok s szabad helyek.

Kilenczedszer. Hogyha azért mindenekben engedelmesen és hűségesen alkalmaztatni fogják magokat, mind magunktól, maradékinktól és utánunk rendelendő fő-

tiszteinktől tapasztalhatóképpen mind magok, maradékjok örök időkre fognak oltalmaztatni.

Tizedszer. Hogy annyival is inkább nagyobb bizodalnok és állandóságok lehessen, az első ország gyűlésén ezen privilegiu-mok meg fog erősítettetni.

Datum ex Castris Nostris ad Agriam positis, die Vigesima quinta Mensis Augusti, Anno Millesimo Septingentesimo Octavo. FRANCISCUS Princeps m.k. PAULUS RÁDAY m.p. CASPAR BENICZKY m.k.

(Eredetije hártýára írva Thaly Kálmán gyűjteményében.)

MAYLÁTH GÁBOR ÉLETÉHEZ.

Közli: Szilágyi Sándor.

Mayláth Gábor, mint tudva van, a Mayláth István fia volt s Fogaras föld örökös ura, ki épen e zászlós uradalom miatt nem a legjobb egyetértésben élt János Zsigmondal. Az alább közlendő levél szerént sógora Nádasdy a Ferdinánd király szolgálatába akarta már 1558-ban szerezni.

1558. dec. 17.

Regi Bohemiae.

Ferdinandus etc. Serenissimo etc. Venit ad nos huc Magnificus fidelis nobis dilectus Gabriel Maijlad aulae nostrae Caesareae familiaris cum literis Auunculj sui Spectabilis et Magnifici fidelis nobis dilecti Thome de Nadasd Palatinj etc. in quibus a nobis petebatur, ut eidem Maijlad honestum et competentem aliquem locum concederemus inter equites nostros grauioris armaturae, quas tam conscripsimus. Siquidem ijs expensis, quas nuper fecit in preparatione profectionis iussu nostro ad Comitata Imperii suscepta et alijs necessitatibus suis usque adeo esset exhaustus, ut in aula nostra pro dignitate ulterius manere commode non posset, Cui quidem petitioni alia etiam fuit annexa nimirum ut iuberemus ipsi Maijlad in posterum quoque donec militiae versaretur continuari eam solutionem, quam hu-

cusque in aula nostra Caesarea habuit. Ad haec postulata dicti Nadasdi et Nepotis sui respondimus daturos quidem esse nos ipsi Maijlad honestum et competentem locum inter equites nostros vel grauioris vel leuis armaturae, eaque de causa Dilectioni Vestre commissuros, ut idem primo quoque tempore executioni demandari curet. Sed in alteram partem petitionis de continuatione stipendij sui Aulici quoad in seruitijs nostris bellicis versabitur nos annuere non posse eo quod hucusque non consueuerimus cuiquam stipendium aulicum concedere ad id tempus quo in exercitu nostro stipendia faceret, ne forte per hanc concessionem introduceremus nouam et inusitatam aliquam consuetudinem et alijs id ipsum postulandi ansam et exemplum preberemus cum alioqui eidem Maijlad haud grauatim in omnibus rebus honestis et rationabilibus beneficentiam ac gratiam nostram Caesaream declaraturi simus. Quapropter Dilectionem vestram paterne et beneuole hortamur ac requirimus, ut eidem Gabrielj Maijlad constituat et assignet aliquem honestum et competentem locum inter equites nostros grauioris, vel sin minus id fieri queat leuis armaturae, cum stipendio quod Dilectio vestra conditionj illius conueniens fore iudicauerit. In eo satisfactura est Dilectio Vestra paternae voluntatj nostrae erga eandem Dilectionem Vestram paterno nostro amore ac favore recognoscendam, quam recte valere optamus. Datum Pragae 17. Decembris 1558.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi titk. állami levéltárban Comiti Fasc. 35.)

OKLEVELEK.

Közli: Hodor Károly.

I.

Nos Cristophorus Báthori de Somlyó vajvoda Transylvaniae et Sicularum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit univer-

sis: Quod egregius magister Stephanus Dobay de Keresztur Prothonotarius hujus regni Transylvaniae pro se personaliter, pro generosis Dominabus Magdalena, Juane Romocsaházi de Mihályfalva, Anna Petri Zénás de Bályok egregiorum consortibus, ac Sophia primo Joannis Dobay alias Banga de Ilosva, nunc vero Stephani Horváth Lisinczky de eadem Ilosva egregiorum quondam relicta, sororibus videlicet carnalibus, cum Procuratorijs literis nostris ab una, ac Thoma Olygiai de dicta Mihályfalva, pro se pari modo personaliter, pro domina vero Euphrosina Parlagi relicta olim Josephi Olygiai genitrice scilicet sua similiter cum Procuratorijs literis nostris partibus ab altera, coram nobis personaliter constituti, sponte et libere, ac vivae vocis ipsorum oraculo sunt confessi, pariterque retulerunt nobis eo modo:

Quod licet annis superioribus, tum inter genitores dictorum Mag. Stephani Dobay, ac Thomae Olygai, quam ex post ipsosmet etiam Dobszay, et Thomam Olygai, de et super mutua bonorum et jurium possessionariorum successione certi quid(am) intervenissent contractus, et dispositiones, literis ipsorum superinde confectis clarius expres. . . cum non illae lites, odia, simultatesque . . . partes inter ipsas, non multo post videlicet eodes (sic) Contractus dissolvissent, et irritum cassassent, tum itaque septitis et condescend (sic) partes praefat. universis litibus et similitatibus praescriptis, quibus hactenus aeedem (sic) se se mutuo onerare et prosequi non destitissent, quo magis foedus et indissolubile vinculum fraternitatis atque amoris jam uniti inter se se firmiter constantius observari, ac se ipsas semper et in tota ipsarum vita mutua vicissitudinis gratitudine, acceptoque sinceritatis favore, et beneficio prosequi possint atque valeant, talem in infrascriptis Bonis et Juribus possessionariis ipsarum intra se se in perpetuum duraturum fassionis Contractum et dispositionem prout fecerunt, coram nobis tali modo: quod si dum Divino iudicio, cujus nutu cuncta disponuntur, praefatos Thomam Olygiai, et dominam Euphrosinam Parlagi (quod Deus avertat) absque haerede masculino ab hac luce decedere contingeret, extunc tales (totales) et integrae

Possessiones Alsé-Esköllő, Keztegh, Vegetegh, Kalosa et Petsheze cum domo et Curia nobilitari ibidem habita, et portiones possessionarias in possessione Esköllő omnino in Comitatu Bihar existentes, et nunc apud manus eorundem Thomae Olygiai, et Euphrosinae Parlagi habitae, in quibus scilicet idem Stephanus Dobay alioquin jure haereditario successorioque perstitisset, verum per quamdam concordiam, et transactionem manibus eorundem possessorum commisissent et assignassent; simul cum universis suis utilitatibus et pertinentijs quibuslibet: terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, foenetis, sylvis, dumetis, spinetis, salicetis, m(n)emoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluvijis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis, et eorundem locis; generaliter quorumlibet utilitatum, et appertinentiarum suarum integritatibus ad easdem de jure et ab antiquo spectantibus, et pertinere debentibus, in praefatos Stephanum Dobay ac dominas Magdalenam Joanne Romocsaházi, Annam Petri Zénás praenominatorum consortes, et Sophiam praefati quondam Stephani Horváth relictam, sorores videlicet ejusdem carnales, haeredesque et posteritates eorundem utriusque sexus universos, per modum fraternalis conjunctionis et successionis condescendi debent et derivari eo facto.

E converso vero si Divina sic volente prudentia, eundem etiam Stephanum Dobzay, sorores ejusdem carnales sine haeredibus utriusque sexus ab hoc saeculo migrare et mori contingeret, eotunc modo simili, totalis et integra possessio Kuthyo vocata, et portiones possessionariae in possessionibus Zánok et Csyalanos omnino in comitatu Szolnok mediocri existentes, et nunc apud manus praefati Stephani Dobzai, ac praenominatorum Magdalenae, Annae, et Sophiae Dobzay, sororum ejusdem carnalium habitae, simul cum omnibus suis utilitatibus et pertinentijs quibuslibet ad easdem de jure, et ab antiquo spectantibus, et pertinere debentibus, in praefatos Thomam Olygiai, et dominam Euphrosinam Parlagi genitricem suam, et cunctos haeredes et posteritates eorundem masculini sexus universos similiter, per modum fra-

ternalis conjunctionis et successionis condescendi et derivari debeant eo facto; praefataque universa bona et jura, portionesque possessionariae per partem superstitem ac superviventem, nec non successorum ejusdem modo et ordine in seriebus praesentium superius declarato semper observato perpetuo tenentur pariter et habentur, valeant atque possint. Quae praemissa, et praemissorum quaevis singula firmiter et irrevocabiliter observanda partes praescriptae spontanea eorumdem voluntate sese ac successorum universos obligarunt et adstrinxerunt coram nobis. In cujus rei fidem et testimonium firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras, sigilli judicialis munimine roboratas partibus ejusdem dandas duximus et concedendas. Datum Albae Juliae, feria sexta proxima Dom. Oculi Anno D. 1579. (L.S.) Lecta, et extradata per magistrum Nicolaum de Wesselényi prothonotarium m. p.

(Az egyszerű másolat a ködi Farkas család levéltárában.)

EGY TÖRÖK SZERZŐDÉS.

Az eredeti szövegből fordítva közli: gróf
Haller József. *)

(Egyezésnek fordítása, mely néhai Achmed Chan szultán életében felső-magyarországi nemes Kekedi Györggyel, midőn Bocskai Istvántól több foglyokkal mint követ küldetett, köttetett, magyar nyelven iratott és tigránnal ellátatott.)

Én szultán Achmed Chán Isten kegyelméből Ifániták padisáhja, nagy Anatolia ura, Rumilia, Arábia és Perzsia — és minden császár és király felett szultán.

*) Gróf Haller József ur szivességéből az eredeti török oklevélnek egy autographiai másolatát is birom gyűjteményemben. Szerk.

Uralmam alatt birodalmamban lévő minden jobbágyoknak és előkelőknek tudtára légyen és akaratom ezt hihető módon megerősíteni: hogy ennek előmutatója Kekedi György, egy előkelő magyar nemes azon szolgálaim száma közül, kik nékem meghódoltak, arczáját császári kengyelemhez törölve, fejét lehajtva és magos uralmam védelme alá húzódva meghódolt: miért én említett Kekedi Györgyöt védelmembe vettem. Rajta kívül nejét, gyermekeit és alárendelt atyjafiait s hozzá tartozóit befogadtam és akaratom őket minden ellenségtől megvédeni.

Ha — Isten mentsen — és ő felséges! — ha kormányzójuk egyike szerencsétlen körülmény közt ellenünk feltámadna és házát, udvarát, jószágait és birtokait veszélyes körülmény érné, mely ezen itt fekvő birodalmunkhoz való jövetelét szükségessé tenné: esküszöm császári birodalmamra s kedves és áldott religiónkra, hogy őt minden tartozóival (cselédeivel) és alárendeltjeivel befogadom, hogy azért ne akadályoztassék birodalmunkban, hol letelepedni akarnak, biztosan és csendesen éljenek és kiválasztott helyen keljenek és járjanak, senki se háborgassa, senki ne bolygassa és se rájuk, se vagyonuk s élelemszereikre bármikép is senki ne támadjon, ha ők ide jöve és itt tartózkodva — Isten mentse! — és honunkban hivatalaikat nem viselhetnek, császári oldalunk mellett éllelmeikre ez világon jutalom fog adatni. Ezen okból kiadtuk ezen okmányunkat (segély levél), hogy minden vezéreink és más előljáróság ezen egyezményünket tisztelve, befogadott Kekedi György és minden hozzátartozó alattvalói, ha rám szorulnának, az illő tiszteletet megadják és e szerint cselekednek: ezen legerősebb igéretemmel és nemes tigránkkal (név aláírás és pecsét) ellátott irat kezébe adatott, a nemes jelvénynek, hitel adassék.

Kiadtuk Rédzséb első napján 1023 évben Belgrád városában.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS

HÜTLENSÉGI BÜNPERE.

Közli: Jakab Elek.

A FELPERES KIRÁLYI FISKUS BIZONYÍTÉKA.

(Folytatás.)

11-ik tanú Nagy Ignác ur, a tisztelt megye becsületbeli aljegyzője letett hite után hasonlóul vallja:

Az 1-sőre. Jelen voltam Szathmár vármegyének a kértett esztendei s hónapi közgyűlésén, s mivel közgyűlésen valék, hol a nemzet szabados joga nyomán maig is szabadon hallatja szózatát, nem annyira az egyes személyek szavaira, mint állításaik értelmi súlyára figyelmezttem. Tudom, hogy országos követeinknek adandó pótló utasításunk közt az urbéri V-ik cikkely, mely jobbágyok uri tartozásainak megválthatásáról szól, jöven tanácskozás alá, báró Wesselényi Miklós ur ezen V-ik cikkelynek felterjesztetett, *) nyilatkoztatta ki magát, állításait több polgári helyzetünkben s természeti közgazdaságból merített okokkal támogatván, mondá: „hogy jelenleg csaknem minden érték s becs nélkül valók fekvő javaink, az által bámulatos magosságban nőnének értékeikben, egyenességet s igazságot teszünk adózó polgártársainkra nézve, kiknek valahára megengedőne, hogy Magyarországon szerezhessenek ők is valamit. Megszabadulnának a N. M. H. tanács önkényétől, mely szerint az jelenleg a földes urak és jobbágyok közt előforduló minden eseteket szabad tetszése szerint irt resolútióval kormányozza, s ezt a kormány változtatni annyival inkább is nem akarja, mennyivel kedvezőbb azon alak, melyben most áll az adózók előtt, mely szerint a jobblétét egyedül a helytartó tanácsnak s neki köszönheti annál, midőn szerencséit az adózó a törvénynek tartozna hálálni. Több ily esmeretes ok felhordásával folytatta előadását, de melyeket én előszámolni bizonynyal nem tudok, de általában bátran mondhatom, hogy tudományomra semmi lázító s felségsértő kifejezésekkel nem élt.

Tekintetes Uray Bálint másod alispány urral váltott feleletei értelme is oda ment ki, hogy a báró minden jót, mely szerint hazánkknak használhat, törvény által óhajtotta elhatároztatni s önkénynek, ha szinte szerencsét osztogatna is az, helyet nem engedni. Ellenben tisztelt alispány ur mostani helyzetetésünket elég jónak s panaszt nem érdemlőnek mutogatta. De itt is csak a gondolatok maradtak meg nálam, a boríték, t. i. szavak elreplültek.

Jó tanúk lehetnek az alispány urak, s kik a báróhoz közelebb ültek. Költ Nagy-Károlyban 1835. esztendei. januarius 27-én Nagy Ignác mpr. (P.H.)

12-ik tanú Szentlélek Mihály ur, a tisztelt megye táblabírája letett hite után vallja:

A legközelebb elenyészett 1834. esztendei december 9-kén Nagy-Károly mező városában az országgyűlése folyamatja, jelenen az urbéri tárgyak felől hozandó törvények iránt tartatott közgyűlés alkalmával én is jelen lévén, minekutána a compulsorium mandatum ereje mellett az ott történt dolgoknak hitletétel alatti felfedezésére köteleztettem, a következőekben teszem feleletemet: noha huzamos ideig tartott minden beszédje a méltóságos báró Wesselényi Miklós ur ő Nagyságának, emlékem ki nem terjed, de minekutána a kérdőpontok 4-ik száma alatt elhuzott sorokat pótló utasításul a tisztelt báró ur ő Nagysága ezen szavakat mondotta: „a kormány nem akarja azt, tekintetes KK. és RR., mely csalárd álorzát vévén képére, kihuzza 9 millió ember zsirját s már most csak arra várakozik, hogy ezen 9 milliót ellenünk felingerelvén, annak körmei közül ő szabadítson meg; akkor jaj nekünk tekintetes KK. és RR., mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodunk. Mely ily

*) Ily értelemnélküli az eredeti is. Közli.

módon történt kifejezéseire másod alispány Uray Bálint ur felszólalván, a tisztelt báró urat felségsértésre czélzó előadásáért figyelembe hozván, ő nagysága azon kinyilatkoztatását adta, hogy szavait tisztelt vicze ispány ur nem jól értette; ekkor ujra magát értesíteni akarván, fentebbi sorokban elhuzott szavait ismételte; végtére pedig azt kérte, ne csak az adózó nép válthassa meg urbéri tartozásait, hanem a taxás telkeken lakó szegényebb soršu nemesség is.

A 6-ik pontra: A 9-ik deczemberi közgyűlés jegyzőkönyvébe beiratott tekintetes táblabíró urak, valamint szinte Gencs helységből Odor Benjamin ügyvéd, N.-Károlyból Molnár János commissarius urak a tárgyat jól tudják. Nagy-Károlyban, januárus 28-án 1835. esztendőben Szentlélek Mihály tekintetes nemes Szathmár vármegyének táblabírája m. k. (P.H.)

13-ik tanú Gál Homoky Dénes ur, e megyében kebelezett Kalmánd helysége plébánusa, lelkiösmérete tisztaságára letett hite után e következőket vallja:

Az 1-ső kérdőpontra: A mult 1834-ik esztendei deczember 9-én tartatott tekintetes Szathmár vármegyében közgyűlésen *) jelen voltam.

A 2-ik pontra: jól hallottam mind a miket báró Wesselényi Miklós ur ezen megyei közgyűlésben az országgyűlési dolgok folytatja, jelesen az urbáriális tárgyakban hozandó törvények iránt mondott. De a mit e pontban báró Wesselényi Miklós ur nemzeti fenntartásunkat fenyegető veszélyeket érdeklő kifejezésekkel mondott, ezek közül más csipősekről nem emlékezek, mint a milyenek a 4-ik kérdőpontban foglaltatnak és előterjesztetnek.

A 3-ik és 4-ik pontokra tehát szomoruan kell vallanom, hogy báró Wesselényi Miklós ur azon alkalmatossággal mondott szavai közül mintha most is füleimben alkalmatlankodnának a következők: „a kormány nem akarja azt, tekintetes KK. és RR., mely csalárd álorzát vévén ocsmány képére, kihuzta 9 millió ember zsirját s már most

csak arra várokozik, hogy ezen 9 milliót ez által ellenünk felingerelvén, annak körmei közül ő szabadítson ki, s ekkor jaj nekünk tekintetes KK. és RR., mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodnánk.“ Ezekon kívül egyéb mérgesebb szavakról és mardósbóbb kifejezésekről nem emlékezek báró Wesselényi Miklós ur beszédjében.

Az 5-ikre vallom: hogy láttam tekintetes Uray Bálint alispány urat felállani székéből azonnal báró Wesselényi Miklós ur által a kormány ellen kiejtett csipős szavak után s ehhez fordulva beszélni, de miként feddette őt vagy mit viszont mondott arra báró Wesselényi Miklós ur? a nagy lárma miatt nem értettem. Végre —

A 6-ik kérdőpontra: alkalmatos tanúbizonyosságokat nevezhetek e következőket: főtisztelendő Schlachta Márton szathmári kanonok urat, utána tekintetes Uray Bálint alispány urat és tekintetes Kölcsey Ferencz még akkortájban e tekintetes Szathmár vármegyei közgyűlésre Pozsonyból lejött országgyűlési követ urat, a ki abban a közgyűlésben az annyiszor nevezett báró Wesselényi Miklós ur balján ült, tehát legjobban érthette mindazt, a mit báró Wesselényi Miklós ur a kormány ellen beszéde közt ejteni bátorzkodott; tekintetes Szuhányi Ferencz főszolgabíró urat. Hogy mindezekről papi lelkiismeretem tisztaságára (ad puritatem conscientiae) vallomást tettem Kalmádon, január 25. 1835. esztendőben a plébániabéli pecséttel és nevem saját kezem aláírásával is erősítem. Költ Kalmádon 1835. évi január 27-én Gál Homoky Dénes kalmáncsi plébános m. k. (P.H.)

14-ik Domahidy Pál ur, e tisztelt megye hites táblabírája letett hite után hasonlóul vallja:

Az 1-re. A kérdett gyűlésen jelen voltam.

A 2-ra. Hallottam ugyan báró Wesselényi Miklós urnak ezen gyűlésben az urbéri tárgyakban hozandó törvények eránt tett beszédjét; azon kifejezéseket mindazonáltal, melyekkel a tisztelt báró a jobbágyi szolgálattal a földes ur megegyezésével teendő örökös megválthatása a szükséges és egész hazának hasznos voltát mutogatta, immár

*) Az eredetiben is ily hibás e mondat.

eszembe nem juttathatom, valamint azt sem vagyok képes voltaképen elbeszélni, minémű kifejezésekkel érdekelte légyen a nemzeti fenntartásunkat fenyegető veszélyeket.

A 3-ikra. Én ezen gyűlésnek elsőbb szakaszában alispányunk háta megett és így báró Wesselényihez szinte legközelebb ülven, igen jól tudom, hogy a tisztelt báró e kérdéses tárgyban mondott maga oratiójában annak egész folyamatján a kormányról vagy épen nem vagy (annyit bizonyosan tudok) egyetlen egy tiszteletlen szóval sem emlékezett. Igaz mindazonáltal, hogy a nevezett gyűlésnek vége felé tett apróbb s tüzesebb visszafeleletések közt a kormányról is némely erős kifejezésekkel élt légyen a tisztelt báró; de jóllehet minden szavaira tölem kitelhetően figyelmezttem, az uralkodó kormány ellen mindazonáltal legkisebbet sem hallottam. Ellenben —

Bizonyoságot tehetek arról, hogy az én tudtomra (a ki báró Wesselényi Miklósnak széles tudományát s tüzes lelkét immár számos közgyűlésekben bámultam) soha se hagyta magát véle született, tüzes indulatjától annyira elragadtatni, hogy minden kormány ellen bármely elkeseredéssel emlékezett, felséges uralkodónknak szent személyét legkisebb sértő kifejezésekkel is érdekelte volna, sőt tökéletesen tudom, hogy a tisztelt báró a mi gyűlésünkön tett beszédei közt a mi felséges koronás királyunk személyét a kormánytól vagy a kormányzésektől nyilván és világos szavakkal megkülönböztette, felséges királyunkat mint legjobb atyánkat festette előnkbe s tökéletesen megnyugtatta arról egész közönségünket, hogy ő felsége mindekben a mi javunkat keresi. Hogy a legjobb céljaink is gyakran akadályra találnak, egyedül azon a főkormányon álló méltatlan és háládatlan hazafiaknak tulajdoníthatjuk, kik a mindenfelől elfoglaltatott kegyes fejlődelmünk eleibe ügyünket ritkán szokták a magok tisztaságokban felterjeszteni.

A 4-ikre. A mi a kérdésbe tett kormányi álországáról való kifejezéseket illeti: ámbár ezen álország emlegetése már a gyűlés vége felé folytatottatott replicák között, sőt akkor történt, minekutána nagy része a népnek ki is oszlott, s én magam is már azelőtt

kifordulván, újabbi bejövetelemmel távolabb helyet foglaltam, hallottam mindazonáltal, hogy a tisztelt báró az álorszáat emlegette s azt a kormányra ruházta; de micsoda epithetumokkal, arra nem emlékezhetem; sem azt nem tudom, ámbár figyelmes voltam, hogy a 9 millió ember zsirjának a kihuzását és azon 9 milliónak ellenünk felingerlését vagy annak várását vagy rabszolgaságunkra törekedését a kormánynak említette volna, hanem annyi igaz, hogy a kormányról tett beszédjének értelme ilyen vala, t. i. a kormány nem akarja azon örökös megváltást, de ha majd a kilenczmillió ember ellenünk kitör, pártunkat fogja, mely nekünk keserű lesz. Egyébaránt

Az 5-ikre. Jóllehet báró Wesselényi Miklós mindjárt e gyűlésünk kezdetén második alispányunk után szólani kívánván, akkor meg nem hallgattatott, sőt többektől alacsony és méltatlan kifejezésekkel illette; sőt minekutána szólani való kívánásával a meghatározott jegyzői olvasást sokáig felfüggesztette, nem találtam mindazonáltal épen közönségünkben csak egyetlen egy oly tüzes irigyet vagy ellenséget is, ki neki valamely szavát felségsértésnek magyarázta vagy ötlet felségsértő névvel illette vagy méltán illette volna; Uray alispány ur is, a mint Domahidy Gedeon aljegyző testvéremtől tudom, minthogy erre már magam nem emlékezem, a kormányról tett szavaira a bárónak csupán tagadólag felelt, arra pedig nagyon figyelmezttem s tudom, hogy az Uray szavára még inkább felingerlődtött báró a kormányról alig kimondott értelmét tüzesen ugyan, de rövidebben és bizonyos egy vagy két kemény kifejezések elhallgatásával ismételte, minthogy különben kidolgozott beszédet ez uttal nálunk nem tartott.

A 6-ikre. Tanút én ezen dologban nem nevezhetek, mert jól tudom, hogy ezen kérdésben levő, ritka lelki tehetségű s annak becsét büszkén érző báró nagy részét meggyénknek maga ellen irigységre, részszerint pedig az említett gyűlésünk folyamatjának feltartóztatásával bosszura is ingerelte. Költ Domahidon, január 31. 1835. esztendőben, Domahidy Pál, tekintetes nemes Szathmár vármegyének hites táblabirája m. k. (P.H.).

15-ik tanú Benedekfalvi Luby Károly ur, e tisztelt megye táblabírája letett hite után vallja:

Jelen voltam tekintetes Szathmár vármegyének a közelebb említett december hónap 9. napján tartatott közgyűlésén, a midőn báró Wesselényi Miklós ur az urbéri tárgyakban hozott V-ik törvényzikkre nézve több okokkal akarta azt mutatni, hogy mely hasznos legyen a földes urra nézve a jobbágnak örökös megválthatása, mivel csak ez által nevékedhetik egyedül a jószág becse s csak az által lehet megszabadulni a nagyméltóságú királyi magyar helytartó tanácsnak az urbéri tárgyakban önkényes hatalma szerint gyakorolni szokott intézeteitől s épen azért nem akarja a kormány az örökös megválthatását, hogy a jobbágyok és jobbágyi telkekre nézve az urbéri tárgyak azon királyi fő dicsasterium kormánya és bírósága alatt maradjanak s ez által annak tekintete, hatalma s méltósága megmaradjon, a nemesi jussok és a pártoló törvények pedig, melyek a nemesi jószágoknak szabadon való használatát megengedik, megszoríttassanak. Hallottam azt is, midőn a tisztelt báró ur mondotta azt a közgyűlésben, hogy 9 millió adózó ember várja a kormánytól és az országgyűléstől sérelmének orvosoltatását s könnyebbülését és ha most is semmi könnyebbülést nem fog érezni, könnyen megeshetik, hogy a nemesség ellen feltámad, a mikor azon nagy erő ellen csak a kormány oltalmazhatja s szabadíthatja meg, akkor pedig szomorú lesz a nemesség sorsa és állapota.

Hallottam azt is, hogy báró Wesselényi Miklós urnak fentebbi beszédjére második alispány Uray Bálint ur így válaszolt vissza: Bizonyosak lehetünk tapasztalásunk és meggyőződésünk szerint abban, hogy a mi kegyelmes jó királyunk a mi nemesi jussainkat s századoktól fogva fennálló constitutióinkat valamint eddig nem csonkította, ugy ez után is sérthetetlenül meg fogja tartani, melyet ha a tisztelt báró ur az uralkodó kormányt sértő kifejezésekkel viszonzott volna, valójában nem emlékezem. Melyekről kiadtam ezen bizonyásgtévó leveletem nevem aláírásával és szokott élő pecsétemmel meg-

erősítve. Költ Nagy-Károlyban, januárius 28. 1835. esztendőben Benedekfalvi Luby Károly tekintetes Nemes Szathmár vármegyének táblabírája m. k. (P.H.)

16-ik tanú Tamásy László ur, a tisztelt megye táblabírája letett hite után hasonlóul vallja:

Az 1-ső pontra: A kértett gyűlésben jelen voltam.

A 2-ik pontra: báró Wesselényi Miklós ur azt akarván az urbariális tárgyakban hozandó törvényekben kivívni, hogy megyénk megállapított végzete ellenére a jobbágyoknak a magokat lehető örökös megválthatás jussát adná meg, e következendő okokkal és kifejezésekkel élt az én hallattomra:

- a.) az örökös eladással a szorgalom nő,
- b.) a nemes birtokos tulajdoni jusra akkor lép, mert eladhatja, a mi je van.
- c.) Nőni fog a birtok becse, mert a miért most taksát adnak, 6% s így csak 1000 forintokat ér, bizonyosan örök árul 2000 forintig adnak. Ezen okokat erővel kívánván vivni a méltóságos báró, ezen okoskodással élt: 300,000-nek van, többnek nincs, (milliót mondott, de hányat, azt nem tudom) adjuk most, mikor kérnek, mert meglehet, hogy majd vesznek.

Ezen okok a támogató okoskodással együtt az ellenfelektől letöröltetvén, látszott, hogy a megye a maga határozása mellett erősen áll, a szóváltás mégis tartott, de már én akkor a praesidiumtól, kinek baluján lt a méltóságos báró, távolabb voltam az azután jött szavakat s azoknak összefüzéseket tökéletesen nem hallottam; akadályoztatott az is, hogy többen beszéltek egyszerre.

A 3-ik és 4-ik pontban leirt s elhuzott szavakat a méltóságos báró urtól én tökéletesen nem hallottam, nevezetesen nem hallottam ezeket: „ocsmány képére álörcczát huzván, kihuzta 9 millió ember zsirját s már most csak arra várakozik, hogy ezen 9 milliót ellenünk az által felingerelvén, annak körmei közül ő szabadítsa ki, s ekkor jaj nekünk tekintetes KK. és RR., mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodunk.“ Azt hallottam, hogy álörcczát emlegetett, de azt hogy és micsoda szavakkal alkalmaztatta? nem tudom.

Egyéberánt az egész gyűlés folyta alatt nem hallottam, hogy a báró ur e szókkal élt volna uralkodó kormány, hanem különvéve mindég a kormányról beszélt.

Az 5-ikre. Azt tudom, hogy a másod alispány urtól a méltóságos báró megszólított, hogy kémélné a kemény kifejezésektől; de a felség vagy kormány nevezettel élt-e a megszólító ur? nem tudom, ugy abból sem egy szót is, mit ismételt vissza a báró ur.

A 6-ikra. Azon tanúk közül, kik e gyűlésen jelen voltak, tanuknak tudom azokat, kik a praesidiumhoz közel ültek, Tekintetes alispány urakat, tekintetes Kovács Sándor, Csabay Antal, Mándy Imre táblabíró urakat, fő fiscalis urakat. Költ Nagy-Károlyban, januárius 26-án 1835 esztendőben. Tamásy László mpr. táblabíró. (P.H.)

17-ik tanú Soos György ur, szabad királyi Szathmár városa senatora, letett hite után hasonlóul vallja:

Az 1-sőre. Jelen voltam tekintetes Szathmár vármegyének mult esztendei 9. volt közgyűlésén mint Szathmár városa részéről volt követ, a mely gyűlésen báró Wesselényi Miklós ur ő nagysága is jelen volt.

A 2-ikra. Vitatás alá vétetvén ezen gyűlésen az urbéri tárgybeli V-ik és VIII. cikkely, annak kivitelét, hogy a paraszt proprietást és személyes követelhetést (actoratust) nyerjen, báró Wesselényi Miklós pártolta, a tekintetes RR-ket arra bírni igyekezvén, hogy mult novemberi gyűlésben tett az elleni háttározásokat változtassák meg, és hogy akkor a nemzeti fenntartást fenyegető veszélyeket érdeklő kemény kifejezésekkel élt volna, arra nem emlékezem, valamint —

A 3-ikra. Arra sem emlékszem, hogy ezen szóval élt volna: „uralkodó kormány,“ melyen én ő felségének szentséges személyét értem, hanem csak „kormány“ volt beszédjének tárgya; én csekély tehetségem szerint a beszédnek tendenciáját oda magyarázhatom, hogy az alatt nem a felség szentséges személyét, hanem a kormány mellett levőket értette s érthette.

A 4-re. Egyáltalában nem emlékezem arra, hogy báró Wesselényi Miklós azt mondotta volna, hogy a kormány csalárd álorcztát

vett fel, 9 millió ember zsirját kihuzza, álorcztát vévén ocsmány képére; hanem a beszédből annyit magyarázhattam ki, minélfogva azt javasolta, hogy az V-ik és VIII. urbéri javallat-cikkelyt inkább az országos rendek vitték volna végre, mintsem hogy a kormányra halasztódott.

Az 5-ikre. Semmit.

A 6-ikra. A kik jelen voltak a gyűlésen. Költ Szathmár, február 4-én 1835. esztendőben. Soos György m. k. sz. kir. Szathmár városa senatora. (P.H.)

18-ik tanú Fekete Márton ur, tisztelt megye táblabírája, letett hite után irásban a következőket vallja:

Alábbirt tekintetes directoralis fiscalis ur felszólításához képest tekintetes Szögyényi Sándor szolgabíró ur és esküdt társa által előmbbe adott kérdőpontokra nézve hit letétele mellett e következő vallomástételemet teszem, u. m.

Igenis a kértett időben tartatott nemes megye közgyűlésén jelen voltam, de későbbben menvén be a gyűlési terembe, a nagy sokaság és tolongás miatt a táblának csak a végén foglalhattam helyet, báró Wesselényi Miklós ő nagysága pediglen a táblának felső részén ülvén, tőlem igen távol esett, ugy annyira, hogy a nagy zaj és lárma miatt szavát nem is érthettem; annálfogvást minemü beszédet tartott az akkor fennforgott tárgy iránt? teljességgel nem érthettem s reá nem is emlékezem. Melyről is adom ezen lelkem esmérete meggyőződéséből származott vallástételemet. Nagy-Károly, januárius 27-kén 1835. esztendőben. Fekete Márton m. k. táblabíró. (P.H.)

19-ik tanú Himpi Szuhányi Ferencz ur, ezen nemes megye egyik főszolgabírája letett hite után hasonlóul vallja:

A mult 1834. esztendő december 9. Nagy-Károlyban tartatott közgyűlésben jelen levén, hallottam báró Wesselényi Miklós ur, a nemzeti jobblét és az urbarialis tárgyokban hozandó törvények iránt, nevezetesen az V-ik articulust elfogadhatónak, jónak és hasznosnak nemcsak ajánlva állította, de majd csaknem megnyugtanni törekedett a colonialis fundusokon lakó nemességet, hogy épen ezen V-ik articulust megállapításával teheti magát

azon helyzetbe, hogy a földes uri szolgálat alól felszabadíthatja. Több közben szólottak s több ízben a sokaság által megnyitott azon kiabálásoknak miatta, hogy a 10-ik novemberi közgyűlés határozásától el nem állunk, azt meg nem változtathatjuk sat., valóban helyemről, az említett báró voltaképen hogy miképen rekesztette be a beszédjét s minő értelemben tette s fejezte ki magát az urbarialis tárgyak fentebbhatóságokról s a kormány pártolásáról, megérteni ugyan nem lehetett, hogy valódi helyes előadásomat írásba tehessem; mindazonáltal arra emlékezem és az meghallható volt, a mi 4-ik kérdőpontban az aláhuzott sorokban feljegyezve taláztatik, kivévén az „ocsmány“ szóra nem emlékezem.

Másod alispányunk hogy pártolta mindjárt a gyűlése kezdetében a 10-ik novemberi közgyűlés határozatát s az attól való el nem állást kimondotta, s hogy a kormányban s uralkodó jó fejedelmünkben bizodalmit kinyilatkoztatta, hallottam, de hogy báró Wesselényi felségsértését felszólította vagy feddette volna? nem hallottam.

Jó tanúknak tudom mindazokat, a kik jelen voltak s a jegyzőkönyvben taláztatnak. Ezen vallomásomat a letett hitem után e szerént adom elő. Költ Nagy-Károlyban, februárius 1-ső napján 1835. esztendőben. Szuhányi Ferencz m.k. főszolgabíró. (P.H.)

20-ik tanú Kézdi Vásárhelyi József ur, ezen nemes megye táblabírája letett hite után hasonlóul vallja:

A közelébb mult 1834-ik esztendő december hónap 9-kén tartatott közgyűlésen jelen voltam.

A 2-ik, 3-ik, 4-ik és 5-ikre általánosan ezeket felelem és felelhetem: a mint a kinevezett napnak délelőtti 10 óra táján a számosan öszvesereglett nagyobb és kisebb rendü nemesség begyulte után a gyűlés beállván, a szokott praesidialis és a status nevében mostani szokott notarialis tisztelkedés elvégződött: első alispány ur legérdekesebb és első tárgyának nyilatkoztatván ki a diaetalis követ urak hivatalos leveleik felolvasását, első vicze notarius Gutorföldi Matay Antal ur tisztelt diaetalis követ uraknak az urbéri tárgyban hozandó törvények iránt küldött egyik levelét felolvastván, minthogy az

oly formán fejezte ki érzéseiket tisztelt követ uraknak, mely szerint azon tekintetes nemes vármegyének mult november 10-én szeretett főispányunk elnöksége alatt tartatott hasonló közgyűlés végzete s annak következtetésében adott pótló instructiója a földes ur és jobbágy szabad adás-vevését tovább is úgy kívánta meghagyni, mint k. jó királyunk kegyes resolútiója kinyilatkoztatta, az ő két esztendei fáradozásokkal és az oppositio ultraliberalis szellemével és a fő RR. előbbeni megbízásokkal ütközésbe jönne, alispány ur a levél felolvasta után felállván, a midőn kinyilatkoztatta, hogy a megye főköormányzója elnöksége alatt megfontolva tett határozata s instructiójától el nem állhat, a mellette ült báró Wesselényi Miklós ur hasonlóul rögtön felállott s válaszolni törekedett, hanem a megye rendei általán fogva kiáltották, hogy a bárót nem akarják meghallgatni, melylyel a tisztelt báró táblabírói rangjára hivatkozván, nem gondolva beszélni törekedett; de a rendek ismét ellene kiabáltak, mely így tartott legalább félóráig, a midőn az első alispány és praeses ur csendességet kívánván, kinyilatkoztatta mind a tisztelt báró urnak, mind a rendeknek, hogy valamint a bárónak mint assessornak a kitűzött rendet megzavarni, statusok akarattaljával ellenkezni, ugy a tekintetes rendeknek is a szónokot és táblabírókat annak rendén előadható jusában megakadályoztatni nem lehet; annál fogva mig az urbéri tárgyban a tisztelt követ uraktól egy más levél is felolvasatik, tisztelt báró ur addig béketűrőssel legyen. A beszédet végezvén tisztelt alispán elnök ur, báró Wesselényi Miklós ur, hallottam annyit, hogy tüstént azt viszonzotta, hogy ha a másod alispánynak közbenszólani lehetett, neki is jussa; de többet érteni nem lehetett a megújult s szavát, hangját ketté vágott lárma miatt, mely lárma a folyton-folyva beszélni törekedett báró ellen annyira nevedett és tartott szinte félóráig, hogy a széken és felállva kiabáltak: „Menjen a báró Erdélybe, itt nincs szükség szavazására“, melyre ismét nem szüვნén meg a báró beszélni akarni, hallatott a fiscalis actio kívánata is.

Ekkor az elnök ur a csendességet nagy

nehezen helyre álltván, én, ki a táblának közép szárnya közepén ültem, a csendesség közepette felszólalva, előterjesztettem és figyelmetessé tettem a tekintetes RR.-ket, hogy a ki praesidium által az ugyanazon egy tárgyról szóló levelek egymás után felolvasása előtt a kitűzött rendet megháborítja [és a státusok akaratjának magát ellene szegezi, tanácskozásaikban több felszólítás után is hátráltatni erőltetik, legyen az bárki, fiscalis actió által illendő maga alkalmaztatására szoríttassék, mely szavamra, noha alább nálam 4 személylyel ülő Mező-Teremi Veressy Sámuel ord. fő fiscalis ur azt válaszolta légyen: van ott a ki fiscalis actiót sürgesse; a többség ismét részint fiscalis actiót kiáltott, részint az ujon beszélni akaró bárót lekiabálta, sőt minekutána az elnök ur újabb felszólítása is a báró előtt maga alkalmaztatására nézve nem használt, a másik velem csaknem általellenben ült ord. fiscalis Szerdahelyi Pál ur a fiscalis actió feltevéséhez fogott, mit noha hallott és látott a báró, részéről a szóra jönni törekvés, a státusok részéről pedig a lekiabálás fél óránál ismét tovább tartott, a midőn már érteni legkevesebbet sem lehetett.

Végre midőn a praesidiumnak a kész actiót a tisztelt egyik fő fiscalis ur benyújtotta, akkor a báró, megszűnván a lárma, azt nyilatkoztatta ki, hogy ő is annyit akart mondani, hogy a rend tehát tartasson és a levél olvastasson fel.

Ekkor felolvastatván a követ urak másik levele, másod alispány ur erre is előbbeni értelmét újította meg; azután pedig a báró is el kezdett beszélni, mely kevesebb félóráig eltartott beszédei közül, a meny nyiben részint távol ültem tőle, részint a közbejött gyakori lármák, különösen pedig Eördögh Antal táblabíró urnak az én általam és Vályi Lajos szolgabíró ur alatt lévő ülő székre felállván, rajtunk tapodása és kiabálásai figyelmemet megakadályoztatták, beszéd folyamatját kiütötték. Ezeket vehettem ki szakasz és darabokban, miről tudományom után hiteles vallomást tehetek. Az urbéri törvényekről, különösen annak a köznemességre való hasznáról, hogy kiki szabadon disponálhat a magáéval, ha a szabad

adás-vevés törvénybe igtattatik, s ha veszen valamit, avval szabadon bánhat, javíthatja és ez által nem félvén a kiperléstől, az industria és a nemzeti erő nevededik; ha pedig az el nem fogadtatik, szabad nemzetisége a nemességnek továbbra is képzelt és megszorításban marad.

Ezen szót „kormány“ a nélkül, hogy az uralkodó szó nevezetet elébe tette volna, egy vagy két ízben hallottam; azt is kivehettem, hogy most van a 9 millió lakosok közül 300,000-nek bizonyos valamije, és jobb most abból a többségnek is önkényt átengedni, mintsem arra várni, hogy az magának akkor a mikor erővel is elvegye s tulajdont eszközöljék, s ekkor szabadságunknak s tulajdonunknak vége leszen. A nép zsirja szót is hallottam, de applicatióját mire tette, nem tudom.

Erre a lárma még nagyobb lett, második alispány urat és tekintetes Kovács Sándor urat hallottam, szavaikat ismervén, hogy azt mondták „az nem helyes, azt tagadjuk“ — de hogy felségsértéssel fedették volna, arról szó sem volt, a lárma azonban folyton folyván, noha báró Wesselényi Miklós ur beszélt tovább is, erős hangja diribben-darabban hallott is, de teljes értelmét és beszéde filumát, távol lévén tőle és a lármas nép köztem és közötté állván, kivenni nem tudhattam, következőleg többet bizonyosan elő nem adhatok.

A 6-ra. A T. formájú táblánál a v.-ispány urak és a báró ur körül ültek, kik jobban hallották talán a beszéd nyersebb kifejezéseit. Főtisztelendő Schlachta Márton szathmári kanonok s apátur, tekintetes Kovács Sándor, Mándy Imre, Kovács László, Luby Károly, méltóságos gróf Károlyi ur javai directora, Flekl József, Nagy-Bányai cameralis fiscalis, Szotovszky Ignác, Kölcsey Gábor táblabíró urak, Szathmár városi két követ, Matay Antal és Kovács Ágoston első viczenotarius urak, Domahidy Gedeon, Nagy Ignác notarius urak, Szuhányi Ferencz, Darvay Ferencz, Uray Ambrus, Kölcsey Mihály viczeszolgabíró urak, Szerdahelyi Pál főfiscalis, alább pedig én mellettem Vályi Lajos, Szüke Károly sz. bírák, Lencsés István registrator, Jesenszky József, fennemlített Eör-

dögh Antal táblabírák, Veressy Sámuel fő-fiscalis, Kubinyi Miklós táblabíró, tekintetes Ujhelyi Károly és Gerzon Ferencz generalis perceptor urak s még számos több táblabírák, tisztviselők, esküdtek, procuratorok és számtalan köznemesség. Költ Szathmáron, januárius 30-ik 1835 eszt. Kézdi Vásárhelyi József mpr. Szathmár vármegyének táblabírája. (P.H.)

21-ik tanú Oroszfalvi Fogarassy László ur, ezen tisztelt vármegye táblabírája letett hite után vallja.

A feladott kérdések következtetésében jelen voltam nemes Szathmár vármegyének mult 1834 esztendő december 9-kén tartatott közgyűlésben, de az országgyűlési v. ispányunk azon bérekesztéssel, hogy az ezelőtt lefolyt november hónap 10-kén a megye rendei mindeneket megfontolván, akkori határozásoktól okok nincs elállni, kimondotta, melyre báró Wesselényi Miklós ur szándékozáván feleletet adni, ki nem hallgattatott a megindult nemesség lármája miatt addig, míg tisztelt követ urnak másik relatiója is fel nem olvastatott; melyeket az urbéri V-ik articulus, örökös megválthatás elvei iránt,*) a javaslatot egyik követünk hatalmasan pártolta, annak megmagyarázását bővebben előterjesztvén, azt a nemes magyar nemzetre jónak és elfogadhatónak ajánlotta. Ezt cselekedte báró Wesselényi Miklós is, de a nagy láрма miatt megzavarodván, előbeszédje alig volt érthető s hit alatt hitelesen annak előadása maga egészségében általam lesem irható; mindazáltal beszédje oda látzott czéloztatottnak, hogy az V-ik articulus elfogadásával a nemzeti jobblét következtethető, s hogy a colonialis fundusokon lakó nemességre is az a törvényczikkely állhatna s ezen alapulhatna urbéri terhek alatt lévő birtokának megváltható joga is, ezt, ha jól értettem, alkalmaztatta így épen a jelen volt károlyi köznemességre is.

Egyéberánt hosszas beszédjében tán ily formán **) „hogy kormány egy hatalmas „Veto“-val ezt megakadályoztathatná, hogy 9 millió embernek elfacsart undok álорcza

alatt zsirját kihuzván, arra várakozik, hogy ezeknek körmei közül ő szabadítson ki, de akkor jaj nekünk tekintetes KK. és RR., mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodunk.“

Hogy pedig báró Wesselényit másod alispány ur a felségsértésért feddette volna, azt nem hallottam vagy nem érthettem; hanem midőn mondotta, hogy nincs okunk a bizodalmatlanságra, akkor a mennyire a lármában ki lehetett venni, a felség iránt való hűséget s tartozó tiszteletet magyarázva ismételte és csak a kormányra intézte bizodalmatlanságát.

Mindezekre pedig tanúknak legjobbaknak tudom azokat, kik a táblának felső részén vehették s vették helyeket, u. m. a tekintetes két alispány urakat, főtisztelendő Schlachta Márton urat, a jegyzői hivatalt s jegyzői protocollumban feljegyzett jelen volt megyének rendeit általjában. Melyeknél fogva a kérdezettekről e jelen tanúbizonyoságtévő levelemet adtam. Csengében, februárius hónap 1-ső napján 1835. esztendőben. Oroszfalvi Fogarassy László mpr. tekintetes nemes Szathmár vármegye táblabírája. (P.H.)

22-ik tanú Gabányi Sándor ur, e tisztelt megye első vice szolgabírája letett hite után hasonlóul vallja tanúképpen:

Alólirt vallom az előmbe terjesztett kérdőpontokra, hogy a mult 1834. esztendő december hónap 9-én tartatott nagy-károlyi közgyűlésben jelen voltam s akkoron báró Wesselényi Miklós ur az urbéri V-ik cikkely mellett felfogott okok között megemlítté, miképen a N. M. K. H. tanács káros befolyása után szükséges lenne, hogy urbéri telkeinknek minél nagyobb áron lehető eladását eszközölhezzük, a mit az V-ik cikkely előmozdítana, mely ha megállhat, urbéri telkeken lakó szegény sorsu nemeseink is az őket terhelő földes uri tartozások alól magokat felmenthetik; annyival szükségesebbnek állítván az V-ik törvényczikk, mivel a haszonvehetést különben is az urbáriális telkeken lakók adhatván el, ők, kik már talán hatodik kéztől birják, más tulajdonosra nem is fognak emlékezni, hanem egyedül a szabadon rendelkező eladóra, s midőn a földes ur majd a maga illetőségét kivonandja, alig

*) Az eredetiben is ily érthetlen. Közlö.

**) Az eredetiben is ily hézagos e mondat.

fognak annak tulajdonosságáról meggyőződhetni. A kormányt előhozva említette, hogy az egy hatalmas „Veto“-val könnyen megakadályoztathatná az V-ik törvényczikkely félrevetését, de azt nem akarja, s hogy kegyesnek láttassék, álорczával fedvén a maga undokságát, reánk hártja az V-ik törvényczikk meg nem adását, hogy így a 9 milliókat ellenünk felingerelvén, azoknak körmei közül ő mentsen meg bennünket és akkor jaj nekünk, mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodunk. Arra másod alispány ur felelt, hogy midőn a kormány maga is constitutiókat leginkább védi, akkor iránta bizodalmatlanok nem lehetünk. Mire ismét báró Wesselényi mit felelt? egyáltalában nem emlékezem. Az igen népes gyűlésben többfelé levén figyelmem fordítva, az elmondott erősebb szavakra ugyan tisztán nem emlékezem, de azoknak épen oly renddel történt előadásokat, a mint általam leiratott, nem állíthatom, mivel azokat akkor is szorgalomba kerülvén felfogni, most 50 napok után előttem már homályban tűnnek elő. Költ Nagy-Károlyban, januárus 29. 1835. esztendőben. Gabányi Sándor első alszolgabíró mp. (L.S.)

23-ik tanú Flekl Károly ur, ezen tisztelt megye táblabírája letett hite után vallja:

Minthogy a mult 1834-ik esztendő deczember hónap 9-ik napján, ugymint nemes Szathmár vármegye közgyűlésének első napján a gyűlésen jelen nem voltam, a kértett tárgyban vallomást és tanúbizonytságot nem tehetek; a mit is nevem aláírásával és szokott pecsétemmel hitelesítve bizonyítok. Nagy-Károlyban, januárus 29-én 1835-ik esztendőben. Flekl Károly táblabíró m.k. (P.H.)

24-ik tanú Szöllősy György ur, ezen tisztelt megye táblabírája letett hite után hasonlóul vallja:

Tekintetes Hollósy királyi fiscalis urnak jelenlétében tekintetes nemes Szathmár vármegye szolgabírája, tekintetes Szögyényi Sándor ur és esküdt társa Báthory István ur által e tárgyban költ kérdőpontok közlése mellett felszólítottam az iránt, hogy voltaképpen hitem letétele után adnám elő, hogy a mult deczember hónap 9-kén tekin-

tetes nemes Szathmár vármegye nagy-károlyi közgyűlésében az urbéri tárgy felett tartatott beszédjében minemű a főkormányt illető sértegető kemény kifejezésekkel élt légyen méltóságos báró Wesselényi Miklós ur?

Megösmertem, hogy az ily eseteknek felfedezése minden jó hazafi s polgárnak szent kötelessége; mivel azonban azon gyűlésben tovább mint azon ideig, a vármegye notariususa az országgyűlésről leérkezett irományokat olvasta és még ezen olvasás vége felé a notarius olvasása is báró Wesselényi ő nagysága szólani akarása között lárma nem történt, voltam a gyűlésben, a báró Wesselényi beszédjét s annak folytatását nem tudhatom, jelenlétemig mindazonáltal ezek történtek:

Minekutána az urbéri tárgyakat illető diaetalis irományokat majd mind elolvastatták volna, szólott akkor tekintetes Uray Bálint v. ispány ur; ennek beszédje végével felállván méltóságos báró Wesselényi Miklós ur, szólani akart; ekkor az első alispány ur tekintetes Kende Zsigmond ur még egy urbarialis diaetalis tárgy iránt költ irományok felolvasását rendelte. Akkor báró Wesselényi szólani akarván, a RR. tele torokkal felkiáltottak, hogy szabad nemzetek között közgyűlésben minden embernek beszélni szabad, annál fogva ezen jussal élni akar, de a statusok mindig azon kiáltottak, hogy a notarius olvasson, de ha csendesség lett, a méltóságos báró szólani akart, de hogy ne szólhasson, a rendek akadályoztatták szerfelett való ezen kiáltásokkal, hogy a notarius olvasson; ez több óráig így menvén, ezen lárma között a generalis gyűlést odahagyván, későbbben hallottam azoktól, hogy a praesidiumnak nem engedelmissége miatt báró Wesselényi Miklós majd fiscalis actiót kapott; de hogy beszédje minő volt vagy abban minemű kifejezésekkel élt? erről azért nem tudok semmit, mert a gyűlésből kijöttem.

Mely így történt dolgokról adom ezen bizonyoságlevelemet nevem aláírásával és élő pecsétemmel megerősítve. Költ Nagy-Károlyban, januárus 27-ik 1835. esztendőben. Szöllősy György mpr. táblabíró. (P.H.)

25-ik tanú Cserghő Antal ur, ezen tisztelt vármegye táblabírája letett hite után vallja:

Az 1-re. Jelen voltam igenis.

A 2-ik, 3-ik, 4-ik pontokra, hogy báró Wesselényi több ideig tartott beszédjében különösen miket mondott? tisztán nem emlékezem, de nem is emlékezhetek, mivel a zöld asztal végén és ott, a hol a báró elleni rész ötet hallani sem kívánván túszerzetésével és megalégedetlenséget jelentő közbeszólásával a hallgatásra kényszeríteni akarta, levén már akkor, *) a mondottakat rendesen fel nem foghattam, hanem hogy a 4-ik pontban aláhuzott vagy bizonyosan hasonértelműs kifejezésű beszédrészeket mondott, arra azért is emlékezem, mivel midőn másod alispány ur, nem ugyan a mint az 5-ik kérdőpontban vagy, báró Wesselényit felségsértéssel feddette, hanem az aláhuzott szavak kimondására ezen szavakat: „de én azt tagadom“ mondotta a báró, az említett már egyszer mondott szavakat erősítőleg s bizonyíthatónak lenni ismételte.

A 6-ikra. Azok, a kik báró Wesselényihez közelebbre (így) és a köztanácskozásban beszédjeik által is activa részt vettek, nevezetesen másod alispány ur, Kovács Sándor, Kovács László, Mándy Imre táblabíró és Gabányi Sándor szolgabíró urak. Nagy-Károlyban, januárius hónap 28-án 1835. esztendőben. Cserghő Antal m. k. méltóságos gróf Károlyi György több uradalmi fiscalisa és táblabíró. (P.H.)

26-ik tanu Csabay Antal ur, ezen tisztelt megye táblabírája letett hite után vallja:

Alábbirt e folyó hónap 27-én folyó eszt. 1835. felséges császári királyi herczeg országunk nádora állítása alatt költ kegyes kényszerítő parancsolat mellett bizonyos előmben terjesztett kérdőpontok iránt hit letételre ösztönöztetvén, sürgettetvén, azokra letett hitem alatt ezen egyenes előadást teszem.

Én e folyó eszt. december hónap 9-én tartott Szathmár vármegye közgyűlésén ugyan jelen voltam, de a gyűlés más gyűlésnél sokkal számosabb, a kimutatott indulatokra pedig szokatlan tüzeségű lévén, megvallom,

minden pillanatban valamely kedvetlen kiütés következtetését várhatván, megbántam gyűlésbe való meneteltem és szüntelen azon forgatván gondolatomat, kinézésemet annak ellátására függesztvén, mi módon vonhassam ki magamat a felhevüléssel lármázó sokaság közül; de a kimehetésre utat nem találhatván, ily hánykodások között megfosztattam azon alkalomtól, hogy pontosan mindenre figyelmezhessenek. Másféle tárgyakra vonatattván tehát figyelmem, a 2-ik pontban említett beszédjét báró Wesselényinek fel nem vehettem, de a 3-ik és 4-ik pontban előadottak közül se tudok mindeneket, mert a kérdőpontokban többször nevezett báró Wesselényi Miklós első felállásakor az akkori beszélhetés jussától elmozdítottván, mikor szóra jöhetett, ugy emlékezem a zavar következtetéséről félelmeim között is, hogy mint másszor nem önként könnyen menő szabad folyásu beszéddelé lehetett, annyival is inkább, mivel a mint az elmúltakra annyira menyire visszaemlékezhettem, némelyek a kérdésben forgó báró beszédjébe közbe is beleszólván, beszédjét megszággatták, beszédjében akadályoztatták, megállították, ebből következett egyfelől az is, hogy effélék miatt figyelmem többfelé vonatattván, a 4-ik pontban foglalt kérdésre csak annyit mondhatok emlékezetemre beszéltnek lenni, hogy a kormány annyi időtől fogva 9 millió embernek zsirját szívja; az ezen több pont foglalataira huzamos magammal való számvetés mellett is nem emlékezem, és azt, hogy több is mondatott a báró által, letett hitem szerént sem nem állíthatom, sem nem tagadhatom. Az 5-ik pontban semmi tudományt nem adhatok. A 6-ikra állítom, hogy ámbár a jelenvotaknak század részét se tudom, mégis hogy főtisztelendő Schlachta Márton kanonok, Kovács Sándor, Kovács László, Nagy István director, Vásárhelyi József fiscalis, Mándy Imre, Tamássy László cancellista, Kölcsey Ferencz országgyűlési követünk, Gabányi Sándor urak jelen voltak több számtalanokkal együtt és tanúk lehetnek, felfedezem letett hitem után s adom ezen bizonyosságomat nevem aláírásával megerősítve. Szikorodon, februárius 1-én 1835. esztendőben. Csabay Antal mpr. táblabíró. (P.H.)

(Folytatása következik.)

*) Az eredetiben is ily félszeg e mondat.

Közlő.